

• • •

• • • **EESTI**
• • • **STATISTIKA**

INFOTEHNOLOOGIA LEIBKONNAS 2023

Küsiteleja juhend

Tallinn 2023

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
OSA U. Interneti kasutamine leibkonnas	3
OSA W. Interneti kasutamine	3
OSA X. Avaliku sektori e-teenuste kasutamine	4
OSA I. Elektrooniline isikutuvastamine.....	6
OSA Y. Internetikaubandus	6
OSA Z. Digioskused	9
OSA S. Isikuandmete kaitse ja turvalisus internetis	10
OSA ZZ. Interneti turvalisus	11
OSA YF. Taustandmed	12

Sissejuhatus

Infotehnoloogia (IT) areneb ja muutub tänapäeval kiiresti, mõjutades arvuti, nutiseadmete ja interneti kasutamist nii leibkonna kui ka isiku tasandil. Seetõttu on oluline teha küsitlus igal aastal. Küsimused põhinevad Eurostati uuringul, mis hõlmab peale Eesti ka teisi Euroopa riike.

Ankeedi põhiteemad on järgmised:

- 1) leibkonna juurdepääs IT-vahenditele;
- 2) interneti kasutamine: kui tihti ja mis seadmes kasutatakse, eesmärgid (suhtlemine, infootsing, karjääri edendamine jm), enesetäiendamisvõimalused;
- 3) avaliku sektori e-teenuste kasutamine;
- 4) internetikaubandus: toodete/teenuste ostmine või tellimine internetist, nende maksumus; ostmise või tellimise sagedus, ostmisel/tellimisel probleemidega kokkupuutumine, ostmata/tellimata jätmise põhjused;
- 5) digioskuste olemasolu: milliseid tarkvara või äppidega seotud tegevusi tehakse;
- 6) isikuandmete kaitse tegevused.

OSA U. Interneti kasutamine leibkonnas

U01. Siin ei peeta silmas võimalust internetiteenusega liituda, vaid võimalust vajaduse korral kohe ükskõik millise seadme kaudu interneti pääseda.

OSA W. Interneti kasutamine

W01. Arvestada tuleks interneti kasutamist mistahes kohas (kodus, tööl või mujal) ja ükskõik millises seadmes, nt lauarvutis, sülearvutis, minisülearvutis (*netbook*), tahvelarvutis, samuti mobiil- või nutitelefoni, mängukonsoolis, e-lugeris vm.

W02. Mitu korda päevas – vastusevariant on mõeldud kõige sagedasematele internetikasutajatele. Vastus sobib, kui isik kasutab interneti vähemalt neljal päeval nädalas mitu korda päevas. Kui näiteks vastaja kasutab interneti töö juures viiel päeval nädalas mitu korda päevas, aga kodus kahe puhkepäeva jooksul nii sagedasti ei kasuta, siis tuleks valida vastus „Mitu korda päevas“.

Kord päevas või peaaegu iga päev – vastusevariant tuleks valida, kui vastaja käib internetis ainult kord päevas või peaaegu iga päev, kuid mitte mitu korda päevas.

W06. Küsitakse erinevaid seadmeid, mille abil on interneti kasutatud viimase kolme kuu jooksul.

Tahvelarvuti on kaasaskantav puutetundliku ekraaniga mobiilne seade, mis on mõõtmelt suurem nutitelefoni, kuid väiksem sülearvutist.

Muu seade. Nutikell on elektrooniline käekell, mis võimaldab lisaks ajanäitamisele kasutada muid võimalusi (nt kõnede, e-kirjade vastamist, videote vaatamist, mängude mängimist). Nutiteler on internetikasutamise võimalusega teler, kus saab interneti vahendusel nt vaadata videoid, mängida mängu. E-luger on elektrooniline kaasaskantav seade, mis võimaldab raamatute, ajalehtede jm tekstide allalaadimist ning lugemist.

W04. Küsimus on isiklikel (mitte tööga seotud) eesmärkidel interneti kasutamise kohta. Samas võidi interneti kasutada nii töökohas, kodus kui ka mujal. Siia liigituvad kõik seadmed, milles saab interneti kasutada (nt arvuti, nutitelefoni, nutiteler). Vastuste alla läheb ka äppide kasutamine.

E-kirja saatmine või saamine – hõlmab nii e-kirjade saatmist, näiteks sõpradele, kui ka toodete ja teenuste kohta info hankimist.

Interneti kaudu helistamine või videokõned – mõeldud on interneti kaudu helistamist või videokõnede tegemist. Eeldab installeeritud tarkvara (nt Skype, Facebook Messenger, WhatsApp, Facetime, Viber, Snapchat, Zoom, MS Teams, WebEx) olemasolu seadmes.

Sotsiaalvõrgustikes osalemine – eeldab kasutajalt keskkonda profiili loomist, et teiste sealsete liikmetega suhelda. Osalemise all on mõeldud teadete postitamist, piltide, videoklippide, artiklite jt materjalide jagamist, postitamist ning muid tegevusi. Sotsiaalvõrgustikes võib osaleda nii oma tegelike kui ka väljamõeldud andmetega või anonüümselt. Eestis võib levinumateks sotsiaalvõrgustikeks pidada Facebooki, Twitterit, Instagrami, Snapchatti, Vkontaktet, Odnoklassnikit ja Tiktoki.

Sõnumite vahetamine internetis või äppides – nutiseadmete puhul eeldab installeeritud tarkvara (nt Facebook Messenger, Skype, Viber, Facetime, WhatsApp, Telegram) olemasolu seadmes.

Uudiste/ajalehtede/ajakirjade lugemine – nende alla liigituvad nii tasuta kui ka tasulised veebimeedia väljaanded.

Tervisealase info otsimine – arvestada tuleks terviseinfo otsimist ainult eraotstarbel, sh teiste isikute (perekonnaliikmete, sõprade, tuttavate) palvel, et saadud teave hiljem neile edastada. Töö eesmärgil terviseinfo otsimine siin arvesse ei lähe.

Info otsimine toodete või teenuste kohta – informatsiooni otsimine igasuguste toodete (nt filmid, videomängud, e-õppematerjalid, riided, elektroonika, arvutitarkvara) või teenuste (nt pangandus-, finants- ja tervisteenused) kohta.

Ühiskondlikel või poliitilistel teemadel arvamuse avaldamine – arvesse läheb postituse või kommentaari kirjutamine mistahes veebilehel (nt blogis, sotsiaalvõrgustikus, artiklite kommentaariumis).

Veebiaruteludel osalemine või hääletamine ühiskondlikel või poliitilistel teemadel – petitsioonide loomine või nendele allakirjutamine. Siia alla kuuluvad ka e-hääletamine valimistel või näiteks linna kaasava eelarve hääletusel oma hääle andmine.

Töö otsimine või CV-de saatmine – siia liigitub ka töö otsimine erinevates tööpakkumisportaalides (nt CV Keskus, Eesti Töötukassa). Arvestada ainult interneti teel saadetud CV-sid.

Toodete/teenuste müümine – silmas on peetud kaupade ja teenuste müümist veebikeskkonna kaudu (nt osta.ee, okidoki.ee, eBay.com, Yaga, FB Marketplace). Oluline on, et müügitehing tehakse interneti kaudu, maksta võib ka väljaspool internetti. Arvesse ei lähe tehingud, mis tehakse veebilehele üles pandud müügikuulutuses avaldatud telefoni või meili teel.

Internetipanga kasutamine – mõeldud on näiteks pangaülekandeid ja -tehinguid. Arvestada tuleks nii veebilehe kui ka mobiilirakenduse (äpi) kasutamist. Pangaga mitteseotud tegevused siia ei kuulu (nt finantsteenused, kindlustus jms).

W05. Veebipõhistel kursustel osalemine – arvestada tuleks ainult veebi- ehk internetipõhistel kursustel/koolitustel osalemist nii tööga seotud kui ka silmaringi avardamise eesmärgil. Kursuste alla arvestatakse nii kvalifikatsiooni andvad kursused kui ka silmaringi avardavad rahvaülikooli veebikursused. Veebikursusi võivad pakkuda nii haridusasutused (koolid, ülikoolid) kui ka muud organisatsioonid ja asutused (raamatukogud, MTÜ-d vm). Arvesse lähevad ka kursused, mis toimuvad vaid osaliselt veebikeskkonnas. COVID-19 pandeemia aegne kaugõpe tuleks samuti liigitada selle vastusevariandi alla.

Internetipõhiste õppematerjalide kasutamine väljaspool veebikursusi – siin tuleks lisaks internetipõhiste õppematerjalide iseseisvale kasutamisele arvestada ka internetipõhiste lisa- või toetavate materjalide kasutamist kursustel, mis ei toimu veebikeskkonnas.

Õppijana õpetajate, juhendajate või teiste õpilastega internetipõhises õppekeskkonnas suhtlemine – õppijaks peetakse siin igal haridustasemel õpilasi, üliõpilasi ja ka kursustel osalejaid. Mõeldud on igasugust suhtlust õpetajate või teiste õppijatega nii spetsiaalsetes hariduslikes veebikeskkondades (nt Google Classroom vm) kui ka suhtlusplatvormidel (nt Zoom, MS Teams vm). Haridusorganisatsioonide Facebooki lehtedel suhtlemist siin ei arvestata.

OSA X. Avaliku sektori e-teenuste kasutamine

X01. Siit jäävad välja tööga seotud (nt ettevõtte käibemaksu deklareerimine) ja e-kirja teel tehtud tegevused, posti-, transpordi- või kommunaalteenust (nt elekter, vesi) osutavad riigiettevõtted ning riiklikud uudisteportaalid ja ilmateenistus.

Arvesse lähevad kõik teised avaliku sektori veebilehed ja e-teenused, näiteks ID-kaardi taotlemine, tuludeklaratsiooni esitamine (eraisikul), arsti vastuvõtu broneerimine, eKool, sotsiaaltoetuste taotlemine jne.

Avaliku sektori asutuste ja teenuste alla kuuluvad näiteks patsiendiportaal digilugu.ee ja digiresept, koolid (sh eKool, Stuumium) ja avalik-õiguslikud ülikoolid, ministriumid, Maanteeamet (sh ARK), Maksu- ja Tolliamet, Politsei- ja Piirivalveamet, Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK), Töötukassa, valla- ja kohaliku omavalitsuse (KOV) asutused. Rohkem infot avaliku sektori asutuste kohta leiab veebilehelt <https://www.fin.ee/riik-ja-omavalitsused-planeeringud/riigihaldus>.

Vaadanud enda kohta salvestatud infot erinevates avalikes e-rakendustes – arvestada tuleks ainult riiklikest e-rakendustest info vaatamist ja otsimist enda või oma vara kohta, näiteks COVID-19 testi tulemuse kontrollimine, isikliku sõiduki ajaloo uurimine, isiklike maksutähtaegade kontrollimine e-maksuametis vm.

Kasutanud juurdepääsu avalikele andmebaasidele või registritele – mõeldud on info hankimist avalikust andmebaasist või registrist.

Külasthanud mõnda avaliku sektori veebilehte info hankimise eesmärgil – arvesse läheb info otsimine riigiasutuste, vallavalitsuste ja muude avaliku sektori asutuste veebilehtedelt (nt info otsimine Terviseameti kodulehelt, teavituste saamine HOIA mobiiläpist, info saamine kooli kodulehelt ja eKooli kasutamine info saamiseks), v.a posti-, transpordi- või kommunaalteenust (nt elekter, vesi) osutavate riigiettevõtete veebilehtedelt ning riiklike uudisteportaalide ja ilmasteenistuse veebilehelt.

X0105. Avalduste, taotluste või vormide allalaadimine/printimine – avalduste, taotluste või vormide allalaadimine info saamiseks, taotlemiseks või muul eesmärgil. Arvesse lähevad näiteks elukoha registreerimise, sotsiaaltoetuste, ID-kaardi või juhiloa taotlemise, sõiduki registreerimise jms vormid PDF-, DOC- vm failina. Arvesse läheb ka COVID-19 vastu vaksineerimise tõendi või reisidokumentide allalaadimine.

X0109. Kohtumise kokkuleppimine veebilehe või rakenduse kaudu – mõeldud on arsti vastuvõtule registreerimist internetis, sotsiaaltöötaja või omavalitsuse ametnikuga kohtumise aja broneerimist internetis, COVID-19 vaksineerimiseks aja broneerimist veebis jm.

X07. Jah, täitsin ise deklaratsiooni veebis või kinnitasin eeltäidetud vormi – isik on täitnud maksudeklaratsiooni veebis ise või kinnitanud elektroonselt juba täielikult eeltäidetud vormi. Oluline on, et isik ise on maksudeklaratsiooni täitmisel aktiivselt osalenud, kuigi teda võis ka keegi abistada.

Ei, deklaratsioon oli täidetud ning kinnitatud automaatselt maksuameti, tööandja või muu asutuse poolt – isik ei ole maksuameti eeltäidetud vormi ise kinnitanud.

Ei, keegi teine tegi seda minu eest, nt pereliige, maksunõustaja – tuleks valida juhul, kui deklaratsiooni täitmine osutus sedavõrd keeruliseks, et selle on täitnud vastaja eest keegi teine.

X08. Esitanud päringu ametlike dokumentide või tunnistuste kohta – mõeldud on näiteks kooli lõputunnistuse kohta internetis tehtud päringut, e-rahvastikuregistris tehtud päringuid (sünd, abielu, lahutus, surm), politsei- või karistusregistri dokumente. Vajadusel nendest dokumentidest koopia tegemine.

Taotlenud toetusi, hüvitisi või esitanud avaldusi – siia kuuluvad näiteks pensioni, toimetulekutoetuse, vajaduspõhise õppetoetuse, lapsetoetuse jm peretoetuste taotlemine internetis, töötuna arvelevõtu avalduse esitamine internetis, töötutoetuse või töötuskindlustushüvitise taotlemine internetis, SAIS-is sisseastumisavalduse esitamine, ÕIS-i avaldused jne.

Esitanud muid nõudeid ja kaebusi või avaldusi – mõeldud on näiteks veebi teel politseile kuriteost teatamist, tarbijakaitsele kaebuse esitamist internetis, tsiviilnõude esitamist kohtule või muude avalduste ja kaebuste esitamist ametiasutuste veebilehel.

X09. Mure isikuandmete või veebimakse (kaardipettus) turvalisuse pärast, soovimatus veebis maksta – mõeldud on muret isikuandmete, nt nimed, aadressid, finantsteave jm, lekkimise pärast.

OSA I. Elektrooniline isikutuvastamine

Eestis kasutatavate elektrooniliste isikutuvastamise vahendite kohta saab lugeda lingil: <https://www.ria.ee/et/riigi-infosusteem/eid/vahendid.html>

I01. Arvesse ei lähe, kui kasutatakse teise inimese eID-d (nt pereliikme abistamine eID kasutamisel).

Arvesse läheb internetilehekülgede kasutamine ja äppide allalaadimine eID abil ning sõrmejälje- või näotuvastust vajavate äppide või veebilehtede kasutamine.

I02. Arvestage ainult isiklikel eesmärkidel kasutatud teenuseid.

I03. IKT on info- ja kommunikatsioonitehnoloogia.

OSA Y. Internetikaubandus

Y01. Internetikaubanduse alla kuulub ka finantsinvesteeringute tegemine, sh aktsiate omandamine, sooduskupongide ostmine, majutuse tellimine broneeringuga, loteriis ja kihlvedudes osalemine ning infoteenuste kasutamine, mille eest on otseselt makstud. Siia kuulub ka oksjonite (eBay, osta.ee jne) ja jagamismajandusplatvormi (nt AirBnB) kaudu ostmine ning kasutatud kaupade ostmine isiklikuks otstarbeks.

Arvesse lähevad ainult isikud, kes tegelikult tehingu tegid, isegi kui tehing tehti kellegi teise nimel. Seega ei lähe arvesse isikud, kes lasid kellelgi teisel enda eest midagi interneti vahendusel tellida.

Tehingu tegemise ajana tuleks arvestada tehingu sooritamise aega, mitte ostetu/tellitu eest maksmise ega ostu kohaletoimetamise aega.

Sõidupiletite ostmisel otsekorraldust sõlmides läheb arvesse esmakordne pileti soetamine, hilisemad automaatsed pileti pikendamised arvesse ei lähe.

Interneti kaudu tasuta saadud kaubad ja teenused (vabavara ehk *freeware*'i, PDF-failide allalaadimine, restoranis laua reserveerimine jne) siin arvesse ei lähe. Tasuta prooviajaga tarkvara allalaadimine läheb arvesse ainult juhul, kui hiljem selle tarkvara eest maksti.

Arvesse ei lähe ka tööks tellitud kaubad. Elektri- ja veenäitude teatamine ei lähe samuti arvesse, isegi kui mõlema eest tasuti elektrooniliselt.

Y03. Toodete ostmine või tellimine tähendab füüsiliste kaupade ostmist ehk siia kuuluvad kõik kaubad, välja arvatud teenused või digitooted, mida kasutatakse interneti kaudu.

Sporditarbed (v.a spordirõivad) – siia hulka võib siiski arvata väga spetsiifilised spordirõivad ja -jalatsid, näiteks suusasaapad.

Laste mänguasjad või hooldusvahendid – ärge arvestage lastele mõeldud ravimeid, toitu ega rõivaid.

Muusika CD, vinüülplaadi vms kujul – arvestage ainult füüsilisi tooteid. Ärge arvestage muusikat, mida ostsite digitaalselt (nt Spotify kaudu).

Filmid või sarjad DVD, Blu-ray vms kujul – arvestage ainult füüsilisi tooteid. Ärge arvestage filme/sarju, mida ostsite digitaalselt (nt Netflix'i kaudu).

Trükitud raamatud, ajakirjad või ajalehed – arvestage ainult füüsilisi tooteid. Arvesse läheb nii ostetud üksiktoode kui ka tellitud ajakiri või ajaleht, mis toimetatakse Teile postkasti. Ärge arvestage veebiväljaandeid ega e-raamatuid.

Arvutid, tahvelarvutid, mobiiltelefonid ja nende lisaseadmed – lisaseadmete hulka arvestage ka väiksemad esemed, nagu laadimisjuhe, mobiiliümbris ja kõrvaklapid. Samuti arvestage varuosi, nagu emaplaat ja arvuti operatiivmälu (RAM).

Ravimid, tervisetooted, toidulisandid, nt vitamiinid – arvestage ravimeid ja toidulisandeid, nagu vitamiinid, proteiinitooted ja muud trenni tegijale mõeldud toidulisandid. Siia alla ei kuulu e-sigaretid.

Tellitud valmistoit restoranist, kiirtoiduketist vms – arvestage valmistoitu, mida tellisite söögikohast veebi kaudu (ükskõik, kas käisite ise toidul järel või tõi selle Teile keegi teine). Arvesse läheb toidu tellimine nii otse restoranist kui ka äpi (nt Wolt või Bolt Food) kaudu. Arvesse ei lähe tooted, mida ostsite eraisikult.

Toiduained või joogid kauplustest vm müüjatelt – arvesse lähevad toiduained ja joogid, mis on tellitud veebi kaudu e-poest või tavapoest. Ei ole oluline, kas toidukaubad toodi Teile koju või saite need kätte kusagilt mujalt (nt poest, toidukapist). Samuti lähevad siin arvesse einepakke müüvad ettevõtted. Need on ettevõtted, kes pakuvad mõõdetud koguses või osaliselt ettevalmistatud koostisosi ja retsepte söögikordade valmistamiseks (nt Smartfood). Arvestage ka loomatoitu. Eraisikutelt ostetud tooted siin arvesse ei lähe.

Kosmeetika või ilutooted – arvesse ei lähe eraisikutelt ostetud tooted.

Puhastusvahendid või hügieenitooted – siia kuuluvad kõik puhastus- ja hügieenitarbed, näiteks hambaharjad, taskurätid, pesuvahendid, puhastuslapid, šampoonid jne. Eraisikutelt ostetud tooted arvesse ei lähe.

Muu – siia kuuluvad kõik muud füüsilised kaubad, mida eespool pole nimetatud, näiteks tubakatooted, e-sigaretid, Amazoni sooduskupongid, bürootarbed, käsitöötarbed jm.

Y05B. Euroopa Liidu liikmesriigid peale Eesti on Austria, Belgia, Bulgaaria, Hispaania, Holland, Iirimaa, Itaalia, Kreeka, Küpros, Leedu, Luksemburg, Läti, Malta, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Rumeenia, Saksamaa, Slovakkia, Sloveenia, Soome, Taani, Tšehhi, Ungari, Horvaatia. Rahvusvahelised ettevõtted lähevad arvesse Eesti müüjatena, kui on Eestis registreeritud.

Vastusevariandi „**Müüjad mujalt maailmast (sh Suurbritannia)**“ all lähevad arvesse nt müüjad Aliexpressist, Wishist, Joomist või mujalt Hiina, Ameerika Ühendriikide või Venemaa veebiplatvormidelt. Juhul, kui Te ei tea, mis riigis tellitud kauba saatja on, valige vastusevariant „**Müüjad, kelle päritoluriik ei ole teada**“.

Y16. Siin küsimuses arvestage kaupu, mille kohta vastasite küsimuses Y03.

Y17. Arvesse lähevad tooted ja teenused, mis on allalaaditavad või millele pääseb juurde otse veebisaidilt või rakenduse kaudu. Arvestage ka vastavate tellimuste pikendamist. Digitaalselt edastatud tooteid võib küll hiljem salvestada füüsilisele andmekandjale või printida, kuid algselt on need internetis digitaliseeritud kujul (nt PDF-failina vms).

Muusika voogesituse teenuse või allalaaditava failina – mõeldud on muusika ostmist digitaalsel kujul (nt Amazon Prime Music). Osa teenuseosutajaid pakuvad muusikat nii tasuta kui tasu eest (nt Spotify, YouTube, Google Play Music, Apple Music). Kui kasutate mõnda neist teenustest, võtke seda arvesse ainult juhul, kui olete uuritaval ajavahemikul selle teenuse eest maksnud (nt Spotify Premium, YouTube Premium jne). CD- või vinüülplaatide ostmine siin arvesse ei lähe.

Film või sari voogesituse teenuse või allalaaditava failina – mõeldud on filmide/sarjade/spordiülekanne ostmist digitaalsel kujul. Arvestage ka seda, kui olete veebi kaudu filmilaenutusest filmi laenutanud. Osa teenuseosutajaid pakuvad teenust nii tasuta kui tasu eest (nt esimene kuu tasuta). Kui kasutate mõnda neist teenustest, võtke seda arvesse ainult juhul, kui olete uuritaval ajavahemikul selle teenuse eest maksnud (nt Netflix, HBO GO, GO3 jne). DVD-de või Blu-rayde ostmine siin arvesse ei lähe.

E-raamat, veebiajakiri või -ajaleht – e-ajakirjad, -ajalehed ja -raamatud, mida saab lugeda arvutis, tahvelarvutis, nutitefonis või e-lugeris, aga ka audioraamatud. Arvestage nii e-ajalehtede või -ajakirjade ühekordset lugemist kui ka perioodilisi tellimusi (nt delfi.ee). Kui olete tellinud nii paber- kui ka veebiväljaande, võtke see arvesse nii selles küsimuses kui ka küsimuses Y03.

Mäng võrgus või allalaaditavana nutitelefoni, arvuti või konsooli jaoks – mõeldud on mängu, mida saab alla laadida või mängida otse veebis või voogedastusena. Arvestage mängude ostmist nii nutitelefonidele, tahvelarvutitele, arvutitele kui ka mängukonsoolidele.

Allalaaditav tarkvara või selle uuendus – igasugune arvutitarkvara, mida saab alla laadida internetist, samuti nutitefonide, tahvelarvutite või muude seadmete tasulised uuendused.

Tervise või spordiga seotud tasuline rakendus – arvestage ka oste rakenduse kaudu (nt uuendused vms).

Y18. Arvestage ka tellimuste uuendamist.

Piletid kultuuri- vm üritusele – arvestage ka muuseumipileteid.

Majapidamisteenused – võivad olla ostetud majapidamisteenuseid osutavatel ettevõtetel, veebiplatvormide vahendusel või eraisikult.

Y20. Transpordiettevõttelt – siia kuuluvad igat tüüpi transporditeenused, mida osteti veebi kaudu (buss, tramm, praam, lennuk, takso jne). Samuti arvestage seda, kui kasutasite näiteks Bolti, Uberit või Yandexit. Arvestage ka auto-, jalgratta- või tõukerattarenti.

Eraisikult – mõeldud on jagamismajanduse transporditeenused. Arvesse lähevad ainult need teenused, mida üks eraisik osutas teisele eraisikule (ja mille eest ka maksti). Arvestage ka seda, kui olete sotsiaalmeediaplatformil spetsiaalselt loodud grupi kaudu sellist teenust kasutanud. Kõige olulisem on see, et teenuse eest maksti.

Y21. Ettevõttelt – arvesse läheb ka reisibüroo vahendusel ostetud puhkusemajutus ja lühiajaline rent muul eesmärgil kui puhkus.

Eraisikult – arvestada tuleks ka jagamismajanduse kaudu renditud majutust. Arvesse lähevad ainult need teenused, mida üks eraisik osutas teisele eraisikule (ja mille eest ka maksti). Enamasti on sellised teenused kättesaadavad digitaalsete platvormide või selleks loodud rakenduste kaudu, mis vahendavad isikuid, kes soovivad majutust rendile anda, ja neid, kes soovivad seda rendile võtta.

Y22. Mõeldud on kõiki teenuseid, mida eespool nimetatud ei ole, näiteks e-õppematerjalide ostmine, interneti kaudu tellitud treeningkava, iluteenused (juuksur, maniküür jt), sissepääs spordiklubisse (ka rühmatunnid), ujulasse või loomaaeda, fototeenus, tõlketeenus, veebiennustus, loterii jms.

Y0301. Näiteid internetist tellitud või ostetud kaupade/teenuste arvu arvestamise kohta.

- 1) Osteti kolm toodet erinevatest e-poodidest (nt esimene on.ee-st, teine kaup24.ee-st ja kolmas toode 1a.ee-st), mille eest tasuti kolme arve põhjal – sel juhul tuleb arvestada kolm ostukorda.
- 2) Osteti kolm toodet ühest vahendamisteenust pakkuvast ostukeskkonnast (nt osta.ee, aliexpress.com, Buduaari turg) kolme eri müüja käest. Pole vahet, kas arve tasuti ühes või kolmes osas – igal juhul tuleb arvestada kolm ostukorda.
- 3) Osteti kolm toodet ühest vahendamisteenust pakkuvast ostukeskkonnast (nt osta.ee, aliexpress.com, Buduaari turg) ühe müüja käest – kuna telliti ühe müüja käest, siis tuleb arvestada üks ostukord.
- 4) Osteti kolm muusikafaili näiteks Google Playst vm sarnasest keskkonnast. Pole vahet, kas arve tasuti ühes või kolmes osas – igal juhul läheb arvesse üks ostukord, sest telliti sama müüja käest.
- 5) Osteti vahendamisteenust pakkuvast veebilehelt (nt booking.comi või chilli.ee laadselt lehelt) ühe reisi jaoks majutus ja autorent. Majutust pakkus firma A ja autorenti firma B – vaatamata sellele, et teenused osteti ühest kohast, tuleb arvestada kaks ostukorda, sest teenusepakkujad on erinevad firmad.
- 6) Telliti moekaupu pakkuvast e-poest (nt siison.ee) mitmeid riidesemeid – kuna telliti ühe müüja käest, siis tuleb arvestada üks ostukord.

Y14. Raskused garantiitingimuste või muu juriidilise info leidmisel – nt veebilehel puudus informatsioon toote garantii, tagastustingimuste kohta.

Lubatust suurem lõppsumma (nt kallim transpordikulu, ettenägematud ülekandetasud vm) – nt veebilehel puudus informatsioon toote transpordi, krediitkaardiga maksmisega seotud lisakulutuste kohta.

Pettus (tellitud kaup või teenus ei jõudnud kohale, krediitkaardiandmete kuritarvitamine) – näiteks müüja ei saatnud tellitud toodet teele, pangakaardi (nii deebet- kui ka krediitkaardi) andmete kuritarvitamine. Siia alla lugeda ka olukord, kus kaup ei olnud ja raha tagasi maksti.

Raskused toote vahetamisel, raha tagasimaksmisel, kaebuste esitamisel või vastus kaebusele ei vastanud ootustele – näiteks veebilehel puudusid müüja kontaktandmeid, mistõttu ei olnud probleemide korral võimalik kellegi poole pöörduda.

Välismaine müüja ei müünud toodet/teenust minu elukohariiki – siia liigituvad ka müüja keeldumine toote müümisest, välismaise päritoluga maksekaardi mitte-aktsepteerimine.

Y11B. Kindlustuspoliisi, sh reisikindlustuse ostmine – arvestage ka kindlustuspoliisi pikendamist. Lisaks võtke arvesse igasugune kindlustus (elukindlustus, kaskokindlustus jms), k.a kindlustus, mida pakuti Teile mõne teenuse ostmisel (näiteks pagasikindlustus, mida võidi pakkuda lennupiletite ostmisel). Siin ei lähe arvesse kindlustust ja

investeeringustegevust ühendavad teenused, mida tuleks arvestada vastusevariandi „Aktsiate, võlakirjade, fondiosakute või muude finantsvarade ostmise või müümine“ all.

Laenu/krediidi võtmine pankadelt vm finantsteenuste pakkujatelt – siin ei lähe arvesse eraisikult võetud laenud. Arvestage ainult panga või muu finantsteenuse osutaja teenuseid, aga ka veebilehti või platvorme, mida pangad või finantsteenuse osutajad tunnustavad.

Aktsiate, võlakirjade, fondiosakute või muude finantsvarade ostmise või müümine – fondide all on mõeldud investeerimis- või pensionifonde.

OSA Z. Digioskused

Z10. Failide ümbertõstmise ühest kohast teise – näiteks piltide laadimine digikaamerast arvutisse, arvutis ühest kaustast teise või nutitelefoni või muust seadmest pilve.

Mistahes tarkvara või mobiiliäpi installeerimine – ärge arvestage siia automaatseid uuendusi.

Mistahes tarkvara või mobiiliäpi sätete muutmine – siia liigitub näiteks Windows 10-s uuendusi puudutavate sätete muutmine, viirusetõrjeprogrammis kontrolli tegemise kellaaja muutmine, adressaatide lisamine e-posti rämpskirjade kausta või nende sealt eemaldamine, veebibrauseris (nt Mozilla Firefox) küpsiste ja reklaamide lubamine või keelamine. Siia arvestage ka nutitelefoni sisselogimisfunktsioonide muutmine, näiteks parooli asendamine näotuvastuse või sõrmejäljega.

Z11. Tekstitöötlusprogrammi kasutamine – dokumentide loomine, muutmine ja salvestamine tekstitöötlusprogrammis (nt Microsoft Word, OpenOffice Writer, LibreOffice Writer, Apple Pages, Google Docs). Arvesse ei lähe e-kirja koostamine meilirakenduses.

Samasse faili erinevat liiki andmete paigutamine – faili loomine ja muutmine eri vormingutes. Siin läheb arvesse, kui olete ühes failis teinud vähemalt kaht järgmistest tegevustest: teksti kirjutamine või lisamine, piltide lisamine, tabeli loomine, heli lisamine jne. Fail võib olla loodud tekstitöötlusprogrammis (MS Word vms), esitlusrakenduses (PowerPoint, Google Slides vms), multimeediarakenduses (failid laiendiga MP3, MP4 jms) vms.

Piltide, videote või helifailide töötlemine – meedia töötlemine pilditöötlusprogrammidega (nt Adobe Photoshop Elements, IrfanView); videotöötlusprogrammidega (nt Adobe Premiere Elements, Pinnacle Studio, Windows Movie Maker); muusikatöötlusprogrammidega (nt Audacity). Siin arvestatakse ka tasuta programme. Arvesse läheb ka näiteks filtrite lisamine rakendustes (nt TikTok, Instagram, Messenger, Snapchat vms).

Z15. Interneti uudisteportaalides või sotsiaalmeedias nähtud teabe või infosisu tõesuse kontrollimine – sisu saab kontrollida näiteks allikate kontrollimise, lisainformatsiooni otsimisega, aga ka teiste inimestega arutamise teel.

Z18. Siin on mõeldud diskrimineerivaid või vaenulikke sõnumeid, mille hulka kuuluvad solvangud, alandavad kommentaarid või ähvardused näiteks rassi, soo, usu või seksuaalse orientatsiooni tõttu.

Vlogi on videoblogi ehk veebipäevik, kus enamik või kogu sisu on videovormis.

Z19. Poliitilised või sotsiaalsed vaated – mõeldud on ka COVID-19 pandeemiaga seotud poliitiliste vaadete ründamist. Arvestada tuleks ka vaktsineerimisega seotud vaadete ründamist.

Seksuaalne orientatsioon / sooidentiteet – lühend LGBT+ viitab seksuaalsele orientatsioonile või sooidentiteedile ja tähistab inimesi, kes määratlevad end näiteks lesbi, gei, biseksuaali, transsoolise, mittebinaarse, intersoolise, *queer*'ina, jm.

Lesbi/gei – naine/mees, kes tunneb emotsionaalset ja füüsilist tõmmet endaga samast soost inimeste vastu.

Biseksuaal – naine või mees, kes tunneb emotsionaalset ja füüsilist tõmmet nii endaga samast kui ka erinevast soost inimeste vastu.

Transsooline või mittebinaarne – inimene, kelle sooidentiteet ei ole vastavuses tema bioloogilise sooga.

Intersooline – inimene, kelle füüsilised sootunnused ei vasta bioloogilise naise või mehe normidele.

Queer – inimene, kelle seksuaalne või sooline identiteet ei vasta binaarsele süsteemile. Binaarse süsteemi alusel eristatakse bioloogilise soo järgi mehi ja naisi.

Sugu – mõeldud on inimese ründamist tema bioloogilise soo tõttu (mees või naine). Intersoolise inimese suunal tehtud vaenulikud või alandavad kommentaarid tuleb arvestada seksuaalse orientatsiooni / sooidentiteedi tõttu sooritatud rünnaku alla. Seksistlike sõnumite all on mõeldud solvavaid soostereotüüpe, seksuaalset ahistamist või soolist eelistamist.

Usulised veendumused või usutunnistus – mõeldud on nii rünnakuid usuliste veendumuste tõttu kui ka selliste spirituaalsete uskumuste tõttu, mis ei kuulu ühegi ametliku religiooni alla.

Z20. Digioskuste arendamine – mõeldud on nii oskuste täiendamist kui ka uute juurde õppimist. Märkige „Jah“, kui tunnete, et Teil on heaks töösoorituseks või uue, soovitud töökoha leidmiseks vaja oma digioskusi täiendada.

Z21–Z22. Digioskuste arendamine – mõeldud on nii oskuste täiendamist kui ka uute juurde õppimist. Märkima peaks oskused, mille tase ei ole praegu nii hea, kui see võiks oma töö hästi tegemiseks või soovitud töökoha leidmiseks olla. Töö tegemist võib pärssida ka see, et mõnda oskust ei ole üldse, aga näiteks töö iseloom on muutunud ja puuduvat oskust oleks nüüd vaja vms. Ärge arvestage siin oskusi, mille kohta võiks öelda, et kuskil ikka võib vaja minna. Märkige ainult need oskused, mis Teid kindlasti aitaks.

Z22. Kaasaegsete projektijuhtimisvõtete kasutamise oskus – mõeldud on teadmisi tänapäevaste, põhiliselt IT-valdkonnast alguse saanud projektijuhtimisvõtete, põhimõtete ning võimaluste kohta ning oskust neid tulemuslikult rakendada.

Tehisintellekti või masinõppe kasutamise võimaluste tundmine ja rakendamise oskus – silmas on peetud võimaluste tundmist sügavamal tasemel kui lihtsalt teadmine, et need võimalused on olemas. Võimaluste tundmine on arusaamine sellest, mida on võimalik saavutada või ära teha masinõppe rakendamisega, ning võime mõista, kui mingi probleemi lahendamiseks on vaja rakendada masinõpet, aga mitte tingimata oskus ise programmeerida.

Asjade interneti (IoT) kasutamise võimaluste tundmine ja rakendamise oskus – silmas on peetud võimaluste tundmist sügavamal tasemel kui lihtsalt teadmine, et asjade internet on olemas. Mõeldud on arusaamist sellest, mis on asjade internet, millised on selle võimalused, millised piirangud, kuidas käib selle lahenduste loomine (üldkontseptsioon), aga mitte tingimata oskust ise neid lahendusi luua.

Liit- ja virtuaalreaalsuse kasutamise võimaluste tundmine ja nende rakendamise oskus – silmas on peetud võimaluste tundmist sügavamal tasemel kui lihtsalt teadmine, et need võimalused on olemas. Mõeldud on liit- ja virtuaalreaalsuse võimaluste (ja praeguste piiride) mõistmist, eri kasutusvalade tundmist ning võimet näha, kui probleemi lahendamiseks või millegi arendamiseks on vaja rakendada liit- ja virtuaalreaalsust, aga mitte tingimata oskust ise selliseid lahendusi luua.

OSA S. Isikuandmete kaitse ja turvalisus internetis

S02B. Isikuandmete all on mõeldud informatsiooni, mida peate privaatseks ega jagaks tingimata avalikkusega. Selliseks informatsiooniks võib olla nimi, sünnikuupäev, ID-kaardi number, kontaktandmed (aadress, telefoninumber, e-posti aadress jne), krediitkaardi number, deebetkaardi PIN-kood, aga ka telefoni asukohateave, fotod jms.

Enne isikuandmete edastamist lugesin läbi isikuandmete töötlemise tingimused – neis tingimustes on toodud välja põhimõtted ja tavad, mille järgi teenusepakkujad kasutavad isikuandmeid, ning teave selle kohta, millistele teistele asutustele/organisatsioonidele neid andmeid edastatakse.

Keelasin või piirasin juurdepääsu enda seadme asukohateabele – asukohta saab määrata nt IP-aadressi kaudu, GPS-i, Bluetoothi signaali või jälgides seadme kaugust mobiilsidemastidest. Siin läheb arvesse ka mobiilirakenduses või veebileheküljel asukoha teabe jagamisest keeldumine.

Piirasin juurdepääsu oma suhtlusvõrgustiku profiilile või sisule või jagatud salvestuskeskkonnale veebis – siin arvestage seda, kui olete kohandanud oma suhtlusvõrgustiku profiilil seadeid selle kohta, kes võib Teie profiilil kuvatavat teavet näha ning kes mitte. Arvestage ka seda, kui olete näiteks muutnud DropBoxis failidel seadeid, kes võib sisu redigeerida, kopeerida või näha.

Keelasin isikuandmete kasutamise reklaami otstarbel – siia arvestage ka see, kui olete palunud organisatsioonil või ettevõttel lõpetada isikuandmete kasutamine turunduslikel eesmärkidel.

Kontrollisin, et veebileht, kus edastasin isikuandmeid, oleks turvaline – turvalisusele viitavad näiteks ohutuslogod või sertifikaadid, aga ka brauseri hoiatused. Kontrollimine võib tähendada ka lisainfo otsimist veebis vms.

Palusin veebisaidi või otsingumootori haldajalt juurdepääsu andmetele, mida on minu kohta kogutud, et neid parandada või kustutada - vastavalt isikuandmete kaitse üldmäärusele on igaühel õigus tutvuda andmetega, mida on tema kohta kogutud. Andmetega tutvumist võib taotleda nii nende parandamise kui ka kustutamise eesmärgil.

ZZ05. Arvestage brauseri sätete muutmist ning küpsiste blokeerimist või piiramist. Küpsised on väikesed tekstifailid, mida veebisaidid talletavad kasutaja arvutis ja mis võimaldavad arvuti tuvastamist. Neid kasutatakse selleks, et koguda teavet veebisaitide kohta, mida kasutajad külastavad, ja tegevuste kohta, mida nad nendel veebisaitidel teevad. Mõnikord on küpsised mõeldud veebisaidi kasutatavust optimeerima.

S04B. Mõeldud on tarkvara, mis blokeerib internetis tehtud tegevuste (veebilehtede külastamine, otsingute sisu jne) jälgimist. Tarkvara võib olla allalaaditav spetsiaaltarkvara, plugin või ka veebibrauseri funktsionaalsus. Brauserite jälgimisvõimalusi piirava lisafunktsionaalsuse kasutamiseks tuleb antud funktsioon sisse lülitada (nt *incognito/private window*).

OSA ZZ. Interneti turvalisus

ZZ08. Arvesse lähevad ainult need tegevused, mida olete turvalisuse või privaatsuse tagamiseks teinud ise. Mõne teise leibkonnaliikme tehtud tegevused siin arvesse ei lähe.

Paroolide tugevamaks tegemine või eri paroolide kasutamine – siia liigitub ka paroolihaldus- või -hoidmiskeskondade nagu LastPass, Keepass, OnePassword kasutamine ning veebilehtedel või äppides, nt Facebooki ja meilikontole sisse logimisel eri paroolikombinatsiooni kasutamine. Miinimumnõuete all on silmas peetud neid juhtumeid, kui kasutatakse ühte ja sama parooli kõikidele kasutuses olevatele veebilehtedele või kõikidesse äppidesse sisse logimisel, paroole pole vähemalt ühe aasta jooksul muudetud või kui kasutatakse igal pool vaid lühikesi ja kõige väiksema nõutud arvu tähemärkidega paroole.

Ootamatutes või tundmatult saatjalt saadud kirjades ja sõnumites linkide ja manuste kontrollimine enne nende avamist – kehtib nende e-kirjade ja vestluste puhul (nt Facebookis, Skype'is, WhatsAppis ja teistes internetipõhistes vestlusäppides), kus Te ei küsinud informatsiooni ise, vaid suhtluse algatas teine isik (nt saite ootamatult kirja asutuselt, mis palus avada kaasas oleva arve; saite sõnumi suhtlusvõrgustiku kontaktilt, kellega ei ole kaua suhelnud vms). Kontrollimine tähendab kinnitamist, et link või manus on tulnud Teile tuttavalt inimeselt või asutuselt ja see manus või link on turvaline, kuid see võib tähendada ka kinnituse küsimist saatjalt, saatva asutuse kohta info otsimist, manuse või lingi uurimist enne selle avamist vms.

Võõra arvuti või nutiseadmega interneti kasutamise vältimine – mõeldud on vaid enda või tuttavate inimeste arvuti või nutiseadme kasutamist. Arvutite alla liigituvad laua- ja sülearvuti, nutiseadmete alla nutitelefon, tahvelarvuti ja nutikell. Arvesse ei lähe internetiühendusega koduseadmed, nagu mängukonsool, nutiteler, robottolmuimeja, külmkapp, termostaat jms.

Internetibrauseri / sotsiaalvõrgustiku / äppide turvasätete muutmine – internetibrauseri turvasätteid on võimalik muuta internetibrauseris oleva sätete menüü alt. Arvesse lähevad näiteks eri äppide ligipääsu keelamine/lubamine Teie interneti sisule, küpsistest keeldumine, interneti sisu ajaloo automaatse kustutamise lubamine kindla ajavahemiku tagant jne. Sotsiaalvõrgustikes läheb arvesse näiteks postituste kuvamine piiratud kasutajaskonnale (näiteks ainult sõbralistis olijatele). Äppide turvasätetes läheb arvesse näiteks teiste äppide ligipääsu keelamine/lubamine.

Ettevõtte/teenusepakkuja tausta põhjalik uurimine internetis enne nende uue seadme/äpi/teenuse kasutamist/tellimist – arvesse lähevad sellised tegevused nagu ettevõtte või teenuseosutaja nime guugeldamine või otsingumootorist otsimine, arvustuste lugemine, foorumites teiste kasutajate kogemustega tutvumine veendumaks, et tegemist on usaldusväärse ettevõtte või teenuseosutajaga.

ZZ09. Jälgitakse aktiivselt muud internetikasutust peale sotsiaalvõrgustike – arvesse läheb internetis, välja arvatud sotsiaalvõrgustikes tehtud mistahes tegevuste jälgimine. Sotsiaalvõrgustike tegevuse jälgimine liigitub esimese vastusevariandi alla. Arvesse ei lähe see, kui jälgitakse lapse tegemisi ainult eKoolis.

Lapse internetikasutuse aega piiratakse – arvesse läheb see, kui lapse internetikasutamise ajavahemikku on piiratud suusõnalise kokkuleppena või kui lapse internetikasutamise ajaliseks piiramiseks kasutatakse selleks ette nähtud arvutiprogrammi või äppi, mis pärast piirajavahemiku täitumist ei lase enam internetile, programmidele või äppidele ligi.

Lapsel ei lubata arvutit ega nutiseadmeid kasutada – arvutite alla liigituvad laua- ja sülearvuti, nutiseadmete alla nutitelefon, tahvelarvuti ja nutikell. Arvesse ei lähe internetiühendusega koduseadmed, nagu mängukonsool, nutiteler, robottolmuimeja, külmkapp, termostaat jms.

Ei kehti minu leibkonna kohta – leibkonnas ei ole alla 16-aastaseid lapsi või on laps(ed) imikueas.

ZZ10. Avaliku sektori e-teenused – riigiasutuste või kohaliku omavalitsuse osutatavad teenused, mida saab taotleda või vormistada asutuse veebilehel või iseteenindusportaalil, näiteks ID-kaardi või passi taotlemine, elukoha registreerimine e-rahvastikuregistris, digilugu, e-valimised jm.

Turvariski tunnetamine – isiku arusaam või uskumus, et e-teenuse seadistuse, võrgu ebaturvalisuse või muu tehnilise nüansi tõttu kaasneb teenuse kasutamisega liialt suur risk, näiteks:

- isiku edastatud andmed või sisend ei jõua (täies mahus) sihtpunkti või võivad sinna jõuda muudetud kujul;
- isiku edastatud andmeid või sisendit ei hoistata piisavalt turvaliselt ning sellele võib ilma loata ligi pääseda kolmas osapool;
- teenuse osutaja või teenuse kättesaadavaks tegemisega seotud osapool(ed) (näiteks internetiteenuse osutajad) võivad vastaja edastatud andmeid või sisendit kasutada loata või väärkasutada.

Hoidumine e-teenustest – vastaja on teenusest hoidunud, kui ta on turvariski(de) tõttu jätnud kasutamata mõne e-teenuse, mida tal on olnud soov kasutada või mille järele tal on olnud vajadus. Teenusest hoidumine on ka see, kui vastaja otsustab e-teenuse turvariskide (mitte mugavuse) kaalutlusel kasutamata jätta ning valib selle asemel alternatiivse viisi teenust kasutada (nt veebi asemel suhtleb ametiga telefoni teel; veebi teel dokumentide taotlemise asemel valib vastuvõtu kontoris).

ZZ11. Märkige ka juhul, kui olete hoidunud kasvõi ühe e-teenuse kasutamisest.

Kohaliku omavalitsuse e-teenused – kohaliku omavalitsuse veebilehelt või e-portaalist sotsiaaltoetuste taotlemine, lubade või kooskõlastuste taotlemine või kohaliku omavalitsuse allasutuse veebilehelt mõne teenuse taotlemine, näiteks haridusega seotud teenused.

E-valimised – e-hääletamine või kandidaadiks registreerimine.

Rahvastikuregistri e-teenus – elukohamuutuse, lapse sünni ja nime registreerimine, perekonnasündmuste tõendite tellimine jm.

OSA YF. Taustandmed

YF1, YF10, YF23, YF24: vt „Sotsiaaluuringute ankeedi üldjuhend (2023)“.

YF8, YF9: vt „Sotsiaaluuringute ankeedi üldjuhend (2023)“

Y: vt „Sotsiaaluuringute ankeedi üldjuhend (2023)“.

YD18, YD19: vt „Sotsiaaluuringute ankeedi üldjuhend (2023)“.